

Als abonnee kan je dit plusartikel lezen.

 INTERVIEW BAHADIR KANMAZ

Ex-gedetineerde Bahadir Kanmaz acteert bij NTGent: “Je kijkt in je cel uit naar het licht aan het eind van de tunnel, maar dat blijkt dan te veel licht ineens”

© Jimmy Kets

Zevenentwintig jaar zat hij achter de tralies, nu speelt Bahadir Kanmaz (52) mee in *De gevangenis* van NTGent. “Voor jullie is dit theater, maar voor mij is dit mijn leven.”

Wouter Hillaert

Zaterdag 15 maart 2025 om 03:00

“Nog nooit ben ik aan iets begonnen waarin ik zo ver gekomen ben. Ik ben op elke repetitie blijven opdagen, ook had ik het soms lastig. Dat heeft van mij een ander mens gemaakt. Wie had dat ooit gedacht, dat ik nog theater zou spelen met professionals? Alleen mijn vriendin, denk ik. Die zei dat weleens: ‘Al die kennis en die kwaadheid van u, dat zou nogal wat geven op toneel.’ Deze hele ervaring was de perfecte therapie om mijn detentieperiode mee af te sluiten.”

Meer dan een jaar heeft Bahadır Kanmaz met regisseur Lara Staal en drie andere ex-gedetineerden gewerkt aan een voorstelling over hun kijk op het detentiebeleid. In zes hoofdstukken schetsen ze de geschiedenis van het gevangeniswezen, roepen ze scènes op uit de cel en dagvaarden ze zelfs de staat, in toga. “Er zit veel van ons persoonlijk in, maar je ziet weinig persoonlijke verhalen”, zegt Kanmaz. “Ik zou tientallen voorvallen kunnen delen, maar dan heb ik een halfuur nodig om alle context te vertellen. Bovendien komen mijn ervaringen als jongere beroepscrimineel niet meer overeen met de man die nu op scène staat. Dat is dag en nacht verschil.”

Teaser: De Gevangenis - Lara Staal / NTGent

01:58

Dinsdag speelden Kanmaz en co. al een try-out van *De gevangenis* voor justitieminister Annelies Verlinden. Donderdag kreeg ook de première veel applaus. “Een heel nieuwe ervaring voor mij!” Tot voor kort had Kanmaz amper een theatervoorstelling gezien. Hij groeide in Limburg op in een kroostrijk Turks mijnwerkersgezin, maar belandde al op zijn zestiende in de gesloten jeugdinstelling van Mol, voor drugscriminaliteit. “Daar kwam ik enkel gasten tegen die ik later in de gevangenis opnieuw zou treffen. Zo is die vicieuze cirkel begonnen.” Moeiteloos somt hij de jaartallen op waarin hij met tussenpozen opgesloten zat in zeker tien gevangnissen. In 2022 kwam hij met een enkelband vrij uit Merksplas. Hij keerde niet terug naar Limburg, maar verhuisde naar Gent.

“De beste keuze die ik ooit gemaakt heb. Voor het eerst in mijn leven voel ik me echt vrij, zeker nu ik intussen ook geen voorwaarden meer heb. Het was regieassistente Evelyn van NTGent die me daarop wees: als je een volledig vrij mens bent die met theater bezig is, wat ben je dan? Een acteur! Dat ene woord heeft in mijn kop heel veel veranderd. Het hielp mij om het verleden los te laten en om minder krampachtig op het podium te staan. Nu sta ik daar met twee voeten op de grond, zonder te wiebelen. Gewoon op mijn plaats. Geaard.”

Lees ook Minister van Justitie Annelies Verlinden: “We moeten meer inzetten op elektronisch toezicht en werkstraffen” >

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20250213_96276005?utm_recirculatie=lees-ook)

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20250213_96276005?utm_recirculatie=lees-ook)

Dat Kanmaz overtuigt, vonden ook twee vrouwelijke cipiers uit Dendermonde die naar een doorloop van *De gevangenis* kwamen kijken. Ze complimenteerden hem achteraf. “Bijna een uur hebben we zitten praten. Ze lieten zich ontvallen dat je echt niet zou zeggen dat ik zo lang in de gevangenis heb gezeten, met hoe ik spreek. Dus ja, het staat niet op mijn kop geschreven.”

Goddelijke komedie

Kanmaz past inderdaad moeilijk in het plaatje dat films graag ophangen van langdurig gedetineerden en beroepscriminelen. In de gevangenis studeerde hij rechten, om beter te doorgronden wat justitie met hem aanving. “En om het internationaal strafrecht zo nodig in mijn voordeel te gebruiken”, grijnst hij.

In het kale kamertje waar hij nu tijdelijk verblijft, rusten op de schouw boeken van Ovidius, Tacitus en Montaigne. Kanmaz’ lijfboek is Dante’s *Goddelijke komedie*. Tijdens de repetities schreef hij vele teksten waarin hij Dante’s hel toepast op de gevangenis. Hij leest er tijdens ons gesprek af en toe uit voor.

De kleine afgesloten cellen worden de cirkels van de hel. Elke cel herbergt een ziel die op zijn eigen manier wordt gefolterd. De eenzaamheid, de verveling, het verlies van vrijheid en de angst voor de toekomst zijn de kwellingen die de gevangenen ondergaan. De martelingen zijn niet altijd fysiek, maar ook psychisch. De onzekerheid, de angst, het verlies van contact met de buitenwereld en het gevoel van machteloosheid zijn allemaal vormen van marteling. De gevangenen worden geconfronteerd met hun verleden en hun fouten en worden gedwongen om zichzelf onder ogen te zien. Maar zelfs in de diepte van de gevangenis is er nog een sprankje hoop. Net als in Dante’s Inferno is er een weg uit de hel, hoewel die lang en moeilijk is.

Wat is het moeilijkste aan die weg uit de gevangenis?

“Dat je aan je lot wordt overgelaten. Zolang je voorwaardelijk vrij bent, blijven ze je nog controleren. Maar zodra die wegvallen ... Is het normaal dat ik twee jaar buiten ben en nog altijd geen eigen stek heb? Hoe kun je van iemand zonder woning verwachten dat die zich integreert? Er zijn genoeg hulpverleners die hun werk goed willen doen, maar zelfs hun handen zijn gebonden. Alles is verdeeld in departementen, maar overal hoor je: ‘Dat is niet mijn winkel!’ Het verschil tussen binnen en buiten is te groot. In de gevangenis wordt mij eerst gezegd dat ik niemand ben. Mijn familie is weg, mijn huis is weg, mijn werk is weg. En dan kom je buiten en hoor je ineens: nu ben je iemand, dus gedraag je ook zo, doe normaal! Tja, wat willen ze dan? Je kijkt in je cel jaren uit naar het licht aan het eind van de tunnel, maar dat blijkt dan te veel licht ineens.”

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20250227_96959160?utm_recirculatie=lees-ook)

Lees ook Dag in dag uit met zijn drieën in een cel van drie op drie, dat is onmenselijk >
(https://www.standaard.be/cnt/dmf20250227_96959160?utm_recirculatie=lees-ook)

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20250227_96959160?utm_recirculatie=lees-ook)

Zijn er dingen die je mist uit de gevangenis?

“De rust. Ik las daar veel meer, de dingen waren er onder controle. Buiten heb ik nog altijd mijn plek niet helemaal gevonden. Er blijft ook dat gevoel dat je je straf altijd blijft meeslepen. Dat doet iets in je kop. Je gaat ervan uit dat sommige deuren al op voorhand gesloten zijn. Werk vinden? Vergeet het. Een paspoortcontrole? Je weet je dat je even zult moeten meegaan. Kom je op café waar ze je kennen? Dan is er altijd wel iemand die je wil pakken op je verleden. Mensen moeten maar met de vinger wijzen en je zit weer binnen. Op zulke momenten mis ik weleens de gevangenis, ja. Jullie kijken ernaar met de ogen van de tv, van de media. Ik kijk andersom, van binnen naar buiten.”

Wat zie je dan, als je naar de samenleving kijkt?

“Soms lijkt het alsof het panopticon, het alziende controlesysteem dat Jeremy Bentham in de 18de eeuw uitdacht voor de gevangenis, doorgetrokken is naar de hele buitenwereld. Naar de crèches, de scholen, de ziekenhuizen. Zelfs naar het leven zelf. Had je dertig jaar geleden beweerd dat men altijd zou weten waar je bent, wat je aan het doen bent en wie al je vrienden zijn, dan zouden ze je gek verklaard hebben. Nu vinden we dat doodnormaal. We geven zelf de toestemming om ons te volgen. Dus ofwel zijn we allemaal voyeurs, ofwel zijn we allemaal ziek. Ik vrees het laatste. Iedereen wordt gebrainwasht. Ook op de repetities hingen onze jonge spelers aan hun telefoon tot vlak voor we begonnen. Lara heeft eens een smartphone moeten afpakken. Ik zei: voilà, inbeslagname!”

Men zegt: je kan de levenskwaliteit van een land beoordelen door hoe het met zijn ouderen, zwakkeren en gevangenen omgaat. Zoals het er nu uit ziet, zijn onze Belgische gevangenissen een kweekvijver voor criminele netwerken. Het interimbureau voor mensen die door de maatschappij zijn uitgespuwd. Als ik de gevangenis een naam zou geven van een land, dan zou ik het Absurdistan noemen. Hoevelen zijn ons voorgegaan en hoevelen zullen ons nog volgen, dolend in de verdiepingen van de onderwereld of in betonnen doolhoven waar niemand je hoort, je ziet of nog maar aan je denkt, buiten die enkele bewakers die je dagelijks je eten komen brengen en je lossen voor een wandeling van een uur. En zelfs dan dank je de cipiers die je dagelijks weer opsluiten.

© Jimmy Kets

Wat vind je absurd aan het detentiesysteem?

“Zelf ben ik bijvoorbeeld altijd afgerekend op een persoonlijkheidstest uit 1995, waar ik uit kwam als iemand met kernpsychopathie. Dat is een waaier aan persoonlijkheidsproblemen, waar je alle kanten mee uit kunt. Vijfentwintig jaar is die diagnose me blijven achtervolgen. Alle psychologen en psycho-sociale medewerkers hadden al bij voorbaat hun idee. Dat is iemand al zijn kansen ontnemen. Pas nu in de repetities heb ik beseft dat ik dáárom rechten ben gaan studeren: ik vond me daar niet in, ik was dat niet. Toch heeft die test er wel toe geleid dat ik mij zo ben gaan gedragen. En ook de strafverhoging bij recidive is pure kafka. Als ik nu een diefstal zou plegen waar iemand anders maximaal zes maanden voor krijgt, kom ik misschien pas na tien jaar vrij. Dat is toch absurd?”

In de voorstelling hebben jullie het over alternatieve straffen.

“Ja, maar eigenlijk zou het gewoon nooit zo ver mogen komen dat iemand voor de rechter komt te staan, welke straf die ook geeft. Het gaat erom mensen al van kleins af juist te begeleiden – waarom geven we in de klas bijvoorbeeld geen ademhalingsoefeningen in plaats van straf? Alleen zijn de normen en waarden zoek. Is het normaal dat een vader stilzwijgend drugsgeld aanneemt van zijn zoon? Zelf heb ik onlangs geweigerd om iemand wat hasj te bezorgen toen die daarom vroeg. Ik doe dat niet meer. Als ik drugs blijf normaliseren alsof er niks aan de hand is, draag ik bij aan de mondiale drugshandel. Drugs gijzelen zo veel.”

De regering-De Wever wil de gevangenis drugsvrij maken.

“Dat is onmogelijk! In de gevangenis worden verslaafden en dealers nu eenmaal bij elkaar gegooid. Je moet maar roeren om er een soep van te maken. Het is een vicieuze cirkel, ik weet waarover ik spreek. Buiten waren wij drugs aan het maken en binnen waren we ze aan het verhandelen. En als ik buiten kwam, kreeg ik mensen van binnen die bij mij drugs kwamen kopen. Daarom zeg ik in de voorstelling: de cel is een kweekvijver voor criminele netwerken. Voor een echte drugsverslaafde, die buiten moet stelen om zijn heroïne te betalen, is de gevangenis een drugsparadijs. Drugs worden er gedoogd om de gedetineerden kalm te houden.”

Is er ook iets verbeterd in het gevangeniswezen in al die jaren dat je hebt gezeten?

“Een deel van de cipiers is menselijker geworden. Wellicht door opleiding, maar ook door de tijdgeest. Toch kun je ook nog altijd op een gemankeerde flik botsen, die op jou zijn frustratie afreageert. Zelf heb ik de laatste vijftien jaar wel nooit nog problemen gehad met de cipiers. De eerste tien jaar was dat veel moeilijker.”

De cast van 'De gevangenis'. — © Koen Broos

Het is hier een bizarre plaats. Een plaats voor alle rassen van de wereld, zonder onderscheid. Een doolhof waar je bij de les moet blijven. Alles kriskras door elkaar en toch alles op zijn plaats. Een beheerste chaos. Je zintuigen op scherp, je ogen open, je oren luisteren naar iets wat niet klopt. Iedereen in zijn eigen gedachtegang, in zijn eigen wereld, of wat er nog van over is. Ruziezoekers vechten voor niks, anderen voor alles. De standaardsport hier is het uitbuiten van de zwakkeling. Liefst met wat voorgekauwde zoete woorden van troost en valse veiligheid. En anders met buitensporig geweld. Zelf blijf ik verder wandelen. Ik denk: morgen is er weer een dag. In de hoop om met die gedachte te kunnen leven op een plaats waar niet te leven is.

Hoe was het om in de wereld van theater terecht te komen?

“De kracht van theater is dat je mensen direct kunt aanspreken. En als je daar goed in bent, heb je verder niets nodig. In het begin wist ik wel niet goed wat ik dan zou moeten vertellen op scène. Ik kon toch moeilijk komen uitleggen hoeveel geld je nodig hebt voor een wietplantage, of met welke producten je amfetamine maakt? Je gaat dan in je diepere lagen graven, maar ook dat is niet evident. Als je vrijkomt, zou je eigenlijk niet meer met de gevangenis bezig moeten zijn. Maar hier gingen we telkens weer door al die ervaringen. En opnieuw. En opnieuw. Het stuk veranderde ook de hele tijd. Keer op keer moesten we dingen overdoen in andere vormen, terwijl er voor mij maar één vorm bestaat: die die ik heb meegemaakt. Soms voelde ik mij een marionet. Ik heb dat ook zo gezegd tegen Lara: ‘Voor jullie is dit theater, maar voor mij is dit mijn leven.’ Ik snap dat het het af en toe ook wat luchtiger moet zijn op scène, maar voor mij was dat een knop omdraaien. De gevangenis was niet luchtig. En toch blijf ik het fantastisch vinden dat ik dit allemaal heb mogen meemaken. Ik heb zo veel over mezelf geleerd.”

Wat hoop je met de voorstelling mee te geven?

“Dat het niet noodzakelijk altijd slechter en slechter moet gaan. Daar ben ik zelf een voorbeeld van. Ook na je vijftigste kun je nog iets betekenen.”

De gevangenis is tot eind maart te zien bij NTGent, en in Kortrijk (26/3) en Antwerpen (3/4), www.ntgent.be.

Lees ook

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20250211_96720893?utm_recirculatie=lees-ook)

+ De Argentijnse Lola Arias maakt musical met ex-gedetineerden: “De gevangenis leidt alleen maar tot meer criminaliteit” >

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20250211_96720893?utm_recirculatie=lees-ook)

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20250211_96720893?utm_recirculatie=lees-ook)

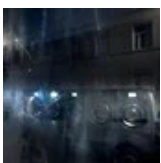
Niet te missen in DS+

+ Zit er een kras op de plaat? Vinylverkoop daalt voor het eerst sinds 2014

Voor het eerst sinds 2014 is de vinylmarkt in België gekrompen, met 6,5 procent. Toch vrezen ...

([/cnt/dmf20250316_95911564](https://www.standaard.be/cnt/dmf20250316_95911564))

+ Een moord oplossen? Als we het nu eens aan criminelen vragen, dacht politie Brussel

Om een moord in het drugsmilieu op te lossen, schakelden enkele agenten in de politiezone Brussel ...

([/cnt/dmf20250314_96936387](https://www.standaard.be/cnt/dmf20250314_96936387))